

PALATALIZIRANI KONSONANTI U NASTAVI RUSKOGA KAO STRANOGA JEZIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

*Branka Barčot**

Filozofski fakultet u Zagrebu

U ovom se radu opisuju i uspoređuju fonološki sustavi dvaju slavenskih jezika, tj. hrvatskoga kao materinskoga jezika i ruskoga kao ciljnoga jezika. Opisuje se palataliziranost konsonanata u ruskome, tj. njihova preobrazba od velariziranih ili „tvrdih“ u palatalizirane ili „meke“ konsonante. Analiziraju se izgovorne vježbe tih konsonanata u pet udžbenika ruskoga kao stranoga jezika, a potom se donose rezultati provedenoga preliminarnog ispitivanja u kojemu je sudjelovalo 20 studenata Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, podijeljenih u dvije skupine: početnici i nastavljači. Rezultati se ispitivanja nadalje uspoređuju s rezultatima koje je D. Horga dobio u svome ispitivanju s 10 govornica hrvatskoga koje ne vladaju ruskim i koje su, imitirajući slušni uzor, ponavljale 50 ruskih riječi. Cilj je, uspoređivanjem triju skupina podataka, uputiti na poteškoće na koje nailaze odrasli učenici ruskoga u Republici Hrvatskoj te kroz analizu udžbenikā utvrditi koji od njih najbolje odgovara hrvatskim učenicima ruskoga kao stranoga jezika koji su izvan osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja.

Ključne riječi: ruski jezik, izgovorne vježbe, ruski konsonanti, palataliziranost, velariziranost

* Branka Barčot, Filozofski fakultet u Zagrebu; bbarcot@ffzg.hr

1. UVOD

U nastavi ruskoga kao stranoga jezika u Hrvatskoj dolazi do dodira dvaju slavenskih jezika, a to je, upravo zbog njihovih sličnih gramatičkih struktura i leksika koji oba jezika baštine iz zajedničke prošlosti, na početku učenja olakšavajuća i za studente motivirajuća okolnost. Ovdje će se govoriti o nastavi ruskoga kao stranoga jezika kod studenata izvan osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Kod učenika se pojačava strani naglasak proporcionalno njihovoj dobi, a razlog tomu je činjenica da s vremenom dolazi do gubitka neurolingvističke plastičnosti. Nadalje, kada učenik jedanput ovlada fonološkim sustavom svoga jezika, on postaje neosjetljiv za ona svojstva stranoga jezika koja su fonološki nevažna sa stajališta materinskoga jezika (Horga, 2001). Definiramo li jezik kao konačan broj jezičnih oblika i točno određenih potencijalnih mogućnosti njihovoga kombiniranja u govoru, to znači da će dodir tih jezika utjecati na strukturalnu stabilnost jezika, budući da polazni jezik djeluje na ciljni jezik i na neki mu način mijenja postojeću strukturu (Horga, 2001).

Cilj ovoga rada jest usporediti i analizirati fonološke razine dvaju jezika, tj. hrvatskoga kao materinskoga jezika studenata te ruskoga kao ciljnoga jezika. Analiza provedenoga ispitivanja pokazat će postotak uspješnosti u svladavanju izgovora palataliziranih ruskih konsonanata. Time se želi uputiti na probleme izvornih govornika hrvatskoga jezika u početnoj fazi usvajanja ruskoga. Rad donosi i analizu pet udžbenikā za učenje ruskoga kao stranoga jezika kako bi se ispitalo zadovoljavaju li fonetske vježbe u tim udžbenicima potrebe studenata izvan osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Visoki je stupanj usvojenosti izgovora najbolji pokazatelj visokoga stupnja usvojenosti određenoga stranog jezika. Upravo je zato pri učenju ruskoga jezika važno osvijestiti palatalizirane konsonante koji uvjetno uzrokuju poteškoće, te ciljanim uvježbavanjem povećati njihovu korektnost izgovora.

2. O FONOLOŠKOM SUSTAVU HRVATSKOGA I RUSKOGA JEZIKA

U hrvatskoj lingvističkoj literaturi postoje inačice naziva za glas, pa se u tom smislu govori o glasu, glasniku, zvuku i fonu. Glas je naziv za govorni odsječak, čujnu posljedicu pokretanja i oblikovanja zračne struje u govoru, a ponekad je to i sinonim za fonem, tj. razlikovni glas (Jelaska, 2004). Škarić (1991) upotrebljava naziv glasnik za glas, dok Brozović (1991) navodi naziv fon kao općefonološki termin i jednoznačni međunarodni naziv koji je jasno suprotstavljen pojmu fonem. Ističe se i da je naziv zvuk prisutan kao nadređeni pojam, budući da su svi glasovi ujedno i zvukovi, ali da svi zvukovi nisu glasovi, u smislu ljudskih glasova.

Do nastanka teorije o fonemu postojala je iluzija da je svaki zvuk u njegovoj fizičkoj realnosti ujedno i jezična jedinica. Fonologija počinje rušenjem te iluzije, tj. time da poučava kako se fizička individualnost zvuka ne poklapa s jezičnom jedinicom, fonemom. U ruskoj je lingvističkoj literaturi o fonologiji nezaobilazno ime Baudouina de Courtenaya koji je prvi formulirao učenje o fonemu. Smatrao je kako se u našoj svijesti oblikuju idealni portreti zvukova, a pri izgovaranju, ovisno o konkretnim pozicijama u riječi, na vrhu jezika nastaju konkretni zvukovi, dok ih kod prihvaćanja zvukova, tj. njihove percepcije, izvorni govornici ponovo povezuju s idealnim portretima tih zvukova. U procesu oblikovanja idealnih portreta zvukova aktivno sudjeluju alternacije zvukova u određenim pozicijama. Bogomazov (2001) navodi kako se opći principi fonema nisu mijenjali, ali se zato kod B. de Courtenaya s vremenom promijenila konkretna predodžba o fonemu. Na tome se temelji osnivanje dviju fonoloških škola koje su obilježile rusku fonologiju: Sankt-Peterburška (Lenjingradska) fonološka škola (dalje: Petrogradska škola) te Moskovska fonološka škola (dalje: Moskovska škola). Prvo je bila osnovana Petrogradska škola, a njezinim je utemeljiteljem bio učenik B. de Courtenaya, točnije L.V. Ščerba koji je i nastavio razvijati učiteljeve ideje.

Moskovsku je školu krajem 20-ih godina 20. st. osnovala skupina moskovskih znanstvenika: R.I. Avanesov, V.N. Sidorov, A.M. Suhotin, P.S. Kuznecov i A.A. Reformatski. U okvirima Moskovske škole fonem je apstraktna jedinica, u usporedbi sa stajalištem koje zastupa Petrogradska

škola, pa se zato fonem nalazi u složenim i proturječnim odnosima sa svojom zvučnom vanjštinom. Moskovska je škola prvenstveno nastojala objasniti osobitosti pisanoga oblika, dok je Petrogradska škola nastojala objasniti osobitosti percepcije usmene riječi.

Obje škole smatraju da u ruskome fonološkome sustavu postoje 33 konsonanta: [п-п' – б-б' – ф-ф' – в-в' – м-м' – т-т' – д-д' – с-с' – з-з' – н-н' – л-л' – ш – ж – ц – ч' – щ' – р-р' – ј – к – г – х]. Iz navedenoga se niza može zaključiti da postoji 12 konsonantskih parova u kojima se razlikuju po jedan velarizirani i jedan palatalizirani konsonant. Glasovi su /п/, /ш/, /ж/ uvijek velarizirani za razliku od glasova /ч/, /щ/ koji su uvijek palatalizirani. Postavlja se pitanje što je s palataliziranima varijantama za glasove /к/, /г/, /х/; i na to pitanje Petrogradska i Moskovska škola imaju različite odgovore. Petrogradska škola drži kako postoje palatalizirani samostalni fonemi /к'/, /г'/, /х'/ kada se ne nalaze ispred /а/, /о/, /у/ kao na primjer: маникюр, Кёльн, Гюго, кювет (manikjur = manikiranje; Kjol'n = Köln; Gjugo = Hugo; kjuvet = jarak).

Što se tiče glasa /ј/, on se u ruskome jeziku označava na tri različita načina:

a) pomoću vokala /я/, /ю/, /ё/ na početku riječi ili nakon vokala – npr. моя, юмор, если, ёжик (moja = moja; jumor = humor; jesli = ako; jožik = ježić)

b) nakon vokala, pomoću tzv. tvrdoga poluglasa jer /ъ/ ili tzv. mekoga poluglasa jer' /ь/ koji imaju funkciju razdvajanja – npr. статья, подъезд, объём, семья (stat'ja = članak; podjezd = prilaz; objom = opseg; sem'ja = obitelj)

c) pomoću grafema /й/ nakon vokala, ispred konsonanta i na kraju riječi – npr. чайка, тройка, мой, свой (čajka = galeb; trojka = trojka; moj = moj; svoj = svoj)

Podjela hrvatskih i ruskih konsonanata prema načinu tvorbe u osnovi je jednaka. Zvonačnici i šumnici su dvije glavne skupine. Zvonačnici se u oba jezika dalje dijele na nazale i orale. Jedina je razlika što se glasovi /v/ i /j/ u hrvatskome jeziku nalaze u skupini oralna, tj. aproksimantna, a u ruskome jeziku su glasovi /в/-/в'/ i /й/ uvršteni među šumnike, tj. frikative. Šumnici se u hrvatskome i ruskome dijele na tri podskupine: frikative, okluzive i afrikate. Ruski konsonanti prema mjestu tvorbe mogu biti bukali ili lingvali. Unutar prve skupine razlikuju se bilabijali i labiodentali, a unutar druge skupine: prednjo-, srednjo- i

stražnjajezični glasovi. Podjela za hrvatske konsonante, iako nešto detaljnija, u konačnici obuhvaća jednake skupine.

2.1. O palatalizaciji ruskih konsonanata

Palatalizacija ili umekšanje proces je preobrazbe velariziranih (nepalataliziranih) ili tzv. tvrdih konsonanata u palatalizirane (nepčane) ili tzv. meke konsonante. To je proces artikulacije konsonanata kada se općenito jezik pomiče prema prednjoj zoni (Škarić, 1991). Palatalizacija je ostvarivanje uz temeljno i dodatno mjesto izgovora, tako da se glasniku pridružuje j-sastavnica (Škarić, 1991). U smislu razlikovnih obilježja ta se razlika može označiti kao opreka stridentnost-nestridentnost ili povišenost-nepovišenost.

Palatalizacija se događa pod utjecajem susjednih nepčanih vokala ili konsonanata, čime predstavlja oblik asimilacije koja može biti regresivna (pod utjecajem sljedećega nepčanog vokala ili konsonanta, kao npr. *кость* [кoс'т']) ili progresivna (pod utjecajem prethodnoga nepčanog zvuka, ali tu se često radi o dijalektalnim formama kao npr. *чайкю* [čajkju]).

Prema Međunarodnoj fonetskoj abecedi (engl. kratica IPA) palatalizacija se bilježi znakom [j] na desnome gornjem vrhu konsonanta na koji se odnosi, ali u ruskoj fonetskoj tradiciji bilježi se apostrofom, što je i u ovom radu učinjeno.

U ruskome standardnom jeziku palatalizirani konsonanti u većini slučajeva imaju svoj velarizirani par. Tako se primjerice /б/ i /б'/ suprotstavljaju, s obzirom na dopunsku artikulaciju, pa je u tom slučaju /б/ velariziran, a /б'/ palataliziran glas, dok su im sva druga obilježja (mjesto i način tvorbe) potpuno jednaka. Na taj se način kod većine ruskih konsonanata prisutnost, odnosno odsutnost, palatalizacije smatra razlikovnim obilježjem budući da postoje riječi koje se razlikuju samo na osnovi velariziranosti, odnosno palataliziranosti konsonanta, kao npr. *пы/л/* [pyl] – *пы/л'/* [pyl'] .

Palatalizacija postoji i u drugim jezicima kada dolazi do umekšavanja konsonanata ispred samoglasnika prednjega reda /i/,/e/, ali u tim slučajevima palatalizacija nije razlikovno obilježje fonema, već je ona pozicijska fonetska pojava.

Konsonanti se u ruskome mogu palatalizirati na dva načina: prvo, kada se nađu ispred jednoga od nepčanih vokala, tj. ispred /я/, /е/, /и/, /ë/, /ю/, ili kada se iza konsonanta nađe znak jer', tj. /ь/.

Što se tiče palataliziranosti u hrvatskome jeziku, pravim se parovima po palataliziranosti smatraju samo fonemi /š/ i /ž/ te njihove alofonske varijante /ś/ i /ž/. Parovi /č/-/ć/ i /ʒ/-/ʒ/ obično se smatraju parovima po palataliziranosti, ali to su zapravo parovi po mjestu izgovora prednjotvrdonepčani i srednjotvrdonepčani. Isti je odnos i za parove /n/ i /ń/ te /l/ i /ĺ/. I u hrvatskome srednjenečani fonem /j/ ostaje izvan sustava (Horga, 2001).

3. PROVEDENO ISPITIVANJE

3.1. Analiza udžbenikā za učenje ruskoga kao stranoga jezika

Zanimljivo je osvrnuti se na izgovorne vježbe u nekoliko udžbenika za učenje ruskoga kao stranoga jezika i na pitanje jesu li te vježbe korisne i za studente-početnike, izvorne govornike hrvatskoga. Radi se o četirima udžbenicima tiskanima u Rusiji u razdoblju od 2000. do 2007. godine te o jednom udžbeniku tiskanome u Hrvatskoj, a to je, prema dostupnim informacijama, jedini takav u novije vrijeme tiskani udžbenik. Svi su ovi udžbenici namijenjeni odraslim početnicima za učenje ruskoga na tečajnoj razini. Radi se o sljedećim udžbenicima:

1. М.П. Аксёнова 'Русский язык по-новому 1', Златоуст, Санкт-Петербург, 2000.
2. Л.В. Миллер, Л.В. Политова, И.Я. Рыбакова: 'Жили-были...(28 уроков русского языка для начинающих)', Златоуст, Санкт-Петербург, 2003.
3. В.Е. Антонова, М.М. Нахабина, М.В. Сафронова, А.А. Толстых: 'Дорога в Россию 1', Златоуст, Санкт-Петербург, 2003.
4. С. Чернышов: 'Поехали 1', Златоуст, Санкт-Петербург, 2007.
5. V. Hruš: 'Спутник', Školska knjiga, Zagreb, 1997.

Kako su izvan žarišta interesa u ovome radu ostale vježbe koje se odnose na vokale, zatim akcenatske vježbe te one za uvježbavanje ruske rečenične intonacije, one su na ovome mjestu zanemarene.

U prvome navedenom udžbeniku, *Русский язык по-новому 1*, u prvih se pet, od ukupno dvanaest cjelina, pojavljuju vježbe o kojima se ovdje govori. Važno je napomenuti da se grupirani konsonanti, koji imaju jednako mjesto tvorbe i na taj se način koncipiraju izgovorne vježbe, nalaze u prve dvije cjeline. Vježbe u trećoj cjelini posvećene su glasovima /ж/, /ш/ i /ц/ koji se u ruskome uvijek izgovaraju velarizirano, a isto tako i glasovima /ч/, /щ/ koji su uvijek palatalizirani. Ovdje se uvježbavaju i glasovi /т/ i /т'/. U četvrtoj se cjelini pažnja usmjerava na znakove jer i jer' (ъ, ь), a u petoj su cjelini vježbe koncipirane, s obzirom na zvučne konsonante te njihovo obezvučenje u različitim okolinama. Od šeste cjeline nadalje vježba se rečenična intonacija te izgovor različitih suglasničkih skupina. Prednost su ovoga udžbenika mnogobrojne vježbe koncipirane na način da se kontrastiraju velarizirani i palatalizirani konsonanti što je izrazito važno u poučavanju ruskoga kao stranoga jezika kod studenata-početnika.

Idući udžbenik, *Жили-были...* (28 уроков русского языка для начинающих), donosi izgovorne vježbe u pet od dvadeset i osam cjelina. U prvoj se cjelini navode velarizirani vokali te par /и/-/ы/, ali i konsonanti i to prema njihovom mjestu tvorbe. Broj je navedenih primjera znatno manji u odnosu na prethodni udžbenik (do deset primjera). U drugoj se cjelini uglavnom uvježbavaju meki vokali te konsonanti /л/ i /ц/, u trećoj cjelini /ш/ i /ж/, a u idućoj cjelini uvijek palatalizirani konsonanti /щ/ i /ч/ te se navode primjeri sa znakovima jer i jer' (ъ, ь). Od pete cjeline nadalje nema nikakvih vježbi ni za izgovor, niti za rečeničnu intonaciju.

U trećem udžbeniku, *Дорога в Россию 1*, od ukupno petnaest cjelina, izgovorne vježbe se nalaze u njih šest. I ovdje se odmah na početku donose tvrdi vokali te /и/ i /ы/, a onda i konsonanti prema njihovom mjestu tvorbe. U četvrtoj je cjelini pregledna tablica velariziranih i palataliziranih konsonanata kao i onih koji su uvijek velarizirani i palatalizirani u ruskome. Prema tome se onda navode i vježbe u toj i idućoj cjelini, a u šestoj se cjelini donose zvučni i bezvučni suglasnički parovi. Broj primjera je veći nego u prethodnome udžbeniku, ali i znatno manji nego u udžbeniku *Русский язык по-новому 1*.

U udžbeniku *Поехали 1* fonetske se vježbe nalaze u prvih devet cjelina. Način na koji su prikazane razne fonološke pojave nepregledan je i zahtijeva od predavača velike prilagodbe kako bi se te fonetske vježbe

mogle primijeniti u nastavi. Donosi se mnoštvo primjera, a i ovdje nalazimo korisno kontrastiranje velariziranih i palataliziranih konsonanata.

U jedinome kod nas u posljednje vrijeme tiskanome udžbeniku za učenje ruskoga kao stranoga jezika namijenjenom početnicima izvan osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja pod naslovom Спутник gotovo da uopće ne nalazimo fonetske vježbe. Od ukupno sedamnaest cjelina samo se u prvoj cjelini navodi nekoliko primjera za vježbanje izgovora i to odmah nakon što je navedena ruska azbuka. Na kraju se udžbenika nalazi dodatak u kojemu se na hrvatskome jeziku nalazi teorijski opisan glasovni sustav ruskoga jezika, a podnaslovi su: rusko pismo, ruski glasovi, vokali, konsonanti, akcent. Budući da se radi o dva slavenska jezika kod kojih razlike u fonološkim sustavima nisu toliko velike, može se pretpostaviti kako autorica V. Hruš u udžbeniku namijenjenom prvenstveno tečajnoj nastavi nije smatrala nužnim proširiti dio s izgovornim vježbama.

3.2. Ispitanici i postupak

Svi su ispitanici studenti različitih odsjeka Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Kao izborni su kolegij odabrali Ruski kao jezik struke ili Ruski kao drugi slavenski jezik (ukoliko se radi o studentima kroatistike ili nekoga drugog slavenskog jezika). Nastavu ruskoga ovi studenti pohađaju jednom tjedno po dva školska sata. Do trenutka kada je provedeno ispitivanje skupina početnika imala je svega mjesec dana nastave i u tom su se razdoblju upoznali sa svim fonetskim i fonološkim pravilima, tj. osnovama čitanja i pisanja. Skupina nastavljača je odslušala 2 semestra nastave do trenutka provedenoga ispitivanja. Studenti su bili podijeljeni u dvije skupine po deset ispitanika i to prema tome jesu li početnici ili nastavljači. Dob svih 20 ispitanika jest između 18 i 23 godine. Svaki je ispitanik dobio jednak popis od 30 riječi, a njihov je zadatak bio pročitati ih naglas. Troje je ocjenjivača analiziralo izgovor: dvije profesorice ruskoga jezika čiji je materinski jezik hrvatski i jedna izvorna govornica ruskoga koja dobro vlada hrvatskim jezikom. Radilo se o perceptivnoj ocjeni.

Cilj je bio dobiti podatke o korektnom ili pogrešnom izgovoru ruskih palataliziranih suglasnika kada ih čitaju studenti, govornici

hrvatskoga jezika koji se tek upoznaju s ruskim jezikom ili koji poznaju ruski jezik na razini A1/A2 prema Zajedničkome europskom referentnom okviru za jezike.

3.3. Analiza rezultata

Kao polazište za autorovo ispitivanje iskorišten je rad D. Horge (2001). U svome radu Ruski palatalizirani suglasnici u dodiru s hrvatskim, objavljenom u zborniku Drugoga hrvatskog slavističkog kongresa 2001.g., Horga je usporedio dva fonološka sustava, hrvatski i ruski (upotrebljavajući podatke o palataliziranosti) i pretpostavio na koji će način izvorni govornici hrvatskoga ostvarivati palataliziranost u ruskome. Pretpostavio je da su moguće sljedeće zamjene palataliziranih glasova: a) velariziranim parnjakom, b) velariziranim parnjakom kojem se pridodaje /j/, c) hrvatskim palatalom i d) nekim drugim glasom. Dok je Horga radio dva ispitivanja i to s izvornim govornicima hrvatskoga koji nisu nikada učili i ne vladaju ruskim jezikom, ovdje su ispitanici studenti, izvorni govornici hrvatskoga koji uče ruski.

U autorovom ispitivanju studenti su dobili sljedeći popis riječi: потом, пить, тетрадь, брат, брать, по-русски, полка, фотография, физика, соус, Сибирь, щи, товарищ, плохо, химия, человек, дочка, молоко, медсестра, новый, синий, няня, слово, слива, Волга, Ольга, марка, Варька, вода, телевизор.

U tom su popisu navedene riječi koje se većinom mogu naći u udžbenicima za početno učenje ruskoga. Tu se navode primjeri prvo za velarizirane, a potom odmah i za palatalizirane suglasnike, kako bi razlika u izgovoru bila uočljivija, jasnija. Ipak, u konačnom popisu namijenjenom ispitanicima, redoslijed je riječi bio drugačiji kako ne bi utjecao na korektnost izgovora pri kraju popisa, kada bi ispitanici (posebno skupina nastavljača) mogli shvatiti načelo odabira riječi.

Zadatak je bio pročitati tih 30 riječi s popisa, pri čemu su na samome početku istraživanja ispitanici dobili naputak da čitaju te riječi sa stankom od 4 do 5 sekundi. Na taj su način ocjenjivači imali vremena analizirati izgovor određenoga konsonanta. Na anketnome su listu ocjenjivača bili istaknuti oni konsonanti na koje je trebalo obratiti pažnju u ispitivanju, no to ispitanici nisu vidjeli na svome popisu. Zadatak je ocjenjivača bio odrediti kvalitetu pojedinoga konsonanta. Ako se

dogodilo da je pojedini konsonant izgovoren kao neki drugi glas, onda su ocjenjivači navodili o kojemu se to drugom glasu radi.

Tablica 1. Prva skupina ispitanih studenata – početnici

Glasnik	Tvrđi	Tvrđi+j	Palatalizirani konsonant	Drugi glasnik	Korektan
p'	26 ≈ 87 %	-	4 ≈ 13 %	-	13 %
t'	21 ≈ 70 %	3 ≈ 10 %	5 ≈ 17 %	1 /c/ ≈ 3 %	17 %
k'	21 ≈ 70 %	3 ≈ 10 %	6 ≈ 20 %	-	20 %
f'	24 ≈ 80 %	-	6 ≈ 20 %	-	20 %
s'	9 ≈ 30 %	2 ≈ 7 %	19 ≈ 63 %	-	63 %
š'	15 ≈ 50 %	-	9 ≈ 30 %	6 /šč/ ≈ 20%	30 %
h'	22 ≈ 74 %	1 ≈ 3 %	7 ≈ 23 %	-	23 %
č'	12 ≈ 40 %	2 ≈ 7 %	16 ≈ 53 %	-	53 %
m'	12 ≈ 40 %	4 ≈ 13 %	14 ≈ 47 %	-	47 %
n'	-	5 ≈ 17 %	25 ≈ 83 %	-	83 %
l'	24 ≈ 80 %	-	6 ≈ 20 %	-	20 %
r'	25 ≈ 84 %	1 ≈ 3 %	4 ≈ 13 %	-	13 %
v'	23 ≈ 77 %	-	7 ≈ 23 %	-	23 %

Tablica 2. Druga skupina ispitanih studenata – nastavljači:

Glasnik	Tvrđi	Tvrđi+j	Palatalizirani konsonant	Drugi glasnik	Korektan
p'	12 ≈ 40 %	-	18 ≈ 60 %	-	60 %
t'	12 ≈ 40 %	4 ≈ 13 %	13 ≈ 43 %	1 /č/ ≈ 3 %	43 %
k'	24 ≈ 80 %	1 ≈ 3 %	5 ≈ 17 %	-	17 %
f'	16 ≈ 53 %	-	14 ≈ 47 %	-	47 %
s'	9 ≈ 30 %	2 ≈ 7 %	19 ≈ 63 %	-	63 %
š'	11 ≈ 37 %	-	19 ≈ 63 %	-	63 %
h'	20 ≈ 67 %	1 ≈ 3 %	9 ≈ 30 %	-	30 %
č'	10 ≈ 33 %	4 ≈ 13 %	16 ≈ 53 %	-	53 %
m'	11 ≈ 37 %	3 ≈ 10 %	16 ≈ 53 %	-	53 %
n'	-	4 ≈ 13 %	26 ≈ 87 %	-	87 %
l'	14 ≈ 47 %	-	16 ≈ 53 %	-	53 %
r'	18 ≈ 60 %	-	12 ≈ 40 %	-	40 %
v'	15 ≈ 50 %	-	15 ≈ 50 %	-	50 %

Nakon provedenoga ispitivanja i analiziranih anketa, dobiveni su podaci koji su navedeni u Tablicama 1. i 2. za dvije skupine ispitanih studenata (početnici i nastavljači). Za svaku pročitane riječ bilo je 30 mogućih bodova, budući da su bila 3 ocjenjivača i 10 ispitanika po skupini. U tablicama su navedeni i postoci kako bi rezultati bili međusobno usporedivi, ali i kako bi bili usporedivi s onima koje je D. Horge dobio u svome ispitivanju. U Tablicama 1. i 2. postoji stupac palatalizirani konsonant, a podaci su istovjetni onima u stupcu korektan. U Tablici 3. postoji i stupac palatal, a odnosi se na zamjenu glasova s hrvatskim palatalima. Toga nema u Tablicama 1. i 2. (v. Tablica 1. i Tablica 2.).

S druge strane, u ispitivanju D. Horge 10 je izvornih govornica hrvatskoga jezika ponavljalo popis od 50 riječi. Studentice nisu vladale ruskim, niti su ga ikada učile, već su ponavljale, tj. imitirale riječi koje su čule preko slušalica, a koje je snimila izvorna govornica. Izgovor je kasnije analiziralo troje ocjenjivača koji dobro vladaju ruskim jezikom. Rezultati D. Horge pokazali su da se bilabijalni i labiodentalni palatalizirani okluzivi i samoglasnik /r'/ u većini slučajeva zamjenjuju odgovarajućim velariziranim suglasnikom i /j/. Nadalje njegovo istraživanje pokazuje da se /n'/ i /l'/ najčešće zamjenjuju odgovarajućim hrvatskim palatalima, a /k'/, /t'/, /s'/ i /h'/ se najčešće zamjenjuju odgovarajućim velariziranim. Rezultati D.Horge pokazali su visoki stupanj korektnosti kod glasova /t'/, /š'/ i /č'/ (v. Tablica 3.).

Tablica 3. Rezultati ispitivanja D. Horge (2001)

Glasnik	Tvrđi	Tvrđi+j	Palatal	Drugi glasnik	Korektan
p'	25 %	66 %	-	-	9 %
t'	9 %	12 %	-	ć-9 %,c-10 %	60 %
k'	46 %	34 %	-	-	20 %
f'	69 %	1 %	-	-	30 %
s'	39 %	20 %	-	-	41 %
š'	31 %	-	-	šč-1 %	68 %
h'	100 %	-	-	-	-
č'	24 %	-	10 %	-	66 %
m'	14 %	70 %	-	-	16 %
n'	4 %	-	82 %	-	14 %
l'	10 %	-	50 %	-	40 %
r'	23 %	68 %	-	-	11 %
v'	17 %	81 %	-	-	2 %

3.4. Interpretacija autorovih rezultata dobivenih u opisanom ispitivanju

1. Rezultati u prvoj navedenoj tablici za skupinu početnika pokazali su kako se bilabijalni palatalizirani okluziv /p'/, alveolarni palatalizirani okluziv /t'/, velarni palatalizirani okluziv /k'/ te labiodentalni palatalizirani frikativ /f'/ većinom ostvaruju odgovarajućim velariziranim suglasnikom. Za iste je te glasove druga skupina ispitanika (skupina nastavljača) pokazala nešto drugačiji rezultat: kod glasa je /p'/ korektnost izgovora bila 60%, a kod glasa /f'/ 47%. Kod glasa je /k'/ rezultat gotovo jednak, a kod glasa se /t'/ vidi poboljšanje u izgovoru, tj. veći stupanj korektnosti.

2. Što se tiče palataliziranoga dentalnog frikativa /s'/, ovi rezultati pokazuju korektnost u izgovoru od 63%, za razliku od rezultata D. Horge koji pokazuju većinom zamjenu velariziranim glasom.

3. Kod glasa /š'/ primjećuje se poboljšanje u korektnosti izgovora u drugoj skupini u odnosu na prvu (s 30% na 63%).

4. Što se tiče palataliziranoga velarnog frikativa /h'/, može se ustvrditi kako je mala korektnost izgovora, kako u prvoj, tako i u drugoj skupini ispitanika. Rezultat se kreće oko 20-30% u obje ispitane skupine. Nasuprot tome, u ispitivanju D. Horge glas se u potpunosti zamjenjuje velariziranim odgovarajućim glasom.

5. Glas je /č'/ i ovdje ostvaren uglavnom točno. Obje su skupine pokazale identičan rezultat.

6. Za razliku od ispitanica D. Horge koje su ostvarile niski stupanj korektnosti palataliziranoga bilabijalnog nazala /m'/, ovdje je postignuti rezultat za obje skupine u prosjeku 50%.

7. Palatalizirani je alveolarni nazal /n'/ u obje skupine izgovoren gotovo bez zamjerke.

8. Palatalizirani lingvalni lateral /l'/ u prvoj skupini pokazuje slabiju korektnost, dok se u drugoj skupini jasno vidi poboljšanje.

9. Palatalizirani se alveolarni vibrant /r'/ u prvoj skupini ispitanika (jednaka je situacija i u ispitivanju D. Horge) većinom zamjenjuje odgovarajućim velariziranim glasom, za razliku od druge skupine ispitanika, koja pokazuje napredak.

10. Palatalizirani labiodentalni aproksimant /v'/ u prvoj skupini, slično kao i u eksperimentu D. Horge, pokazuje izrazito nizak stupanj

korektnosti, dok je u drugoj skupini rezultat bolji i točnost je 50%.

Perceptivni su rezultati ispitivanja pokazali da su hrvatski govornici pod utjecajem sustava materinskoga jezika i da ruske palatalizirane suglasnike izgovaraju većinom zamjenjujući ih odgovarajućim velariziranim suglasnikom. To se odnosi na glasove /p'/, /k'/, /f'/, /m'/, /r'/ i /v'/.

Prije samoga ispitivanja postojala je pretpostavka da će glasovi /t'/, /š'/, /n'/ i /l'/ predstavljati najveći problem ispitanicima, tj. da će se upravo kod tih glasova dogoditi zamjena nekim drugim glasnikom. Ispitivanje je to i potvrdilo, kako kod dviju ispitanih skupina studenata, tako i kod studenata kod kojih je postojao slušni uzor.

Navedeni podaci otvaraju raspravu o vrsti i količini izgovornih vježbi koje bi svakako trebalo uključiti u nastavu ruskoga kao stranoga jezika u Hrvatskoj i u kasnijim fazama usvajanja jezika, a ne samo u početnoj fazi. Ovdje analizirano ispitivanje preliminarno je, budući da se radi o nevelikom broju ispitanika, ali svejedno pokazuje napredak u postotku korektnosti izgovora palataliziranih konsonanata. Taj pomak izražen u postocima jest, doduše, malen u nekim slučajevima, ali je svakako indikativan i moglo bi ga se uzeti u obzir u budućnosti pri sastavljanju udžbenika za izvorne govornike hrvatskoga jezika koji žele ovladati ruskim kao stranim jezikom, a koji uče ruski izvan osnovnoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Od pet predstavljenih udžbenika, uzimajući u obzir samo izgovorne vježbe, najprikladnijim se pokazao udžbenik 'Русский язык по-новому 1' .

LITERATURA

- Brozović, D. (1991): Fonologija hrvatskoga književnog jezika. U Babić, S., Brozović, D., Moguš, M., Pavešić, S., Škarić, I., Težak, S., Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika., Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Horga, D. (2001): Ruski palatalizirani suglasnici u dodiru s hrvatskim. U Sesar, D., Vidović Bolt, I. (ur.), Zbornik radova 'Drugi hrvatski slavistički kongres', Osijek 14.-18. rujna 1999., Zagreb: Hrvatsko filološko društvo : Filozofski fakultet.
- Jelaska, Z. (2004): Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- Menac, A. (2005): Hrvatski jezik u dodiru s ruskim. U Sočanac, L.(et.al.) Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posudenica. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škarić, I. (1999): Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U Babić, S., Brozović, D., Mogaš, M., Pavešić, S., Škarić, I., Težak, S., Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Богомазов, Г.М. (2001): Современный русский литературный язык –Фонетика., Москва: Владос.
- Богданова, Н.В. (2001): Произношение и транскрипция., Санкт-Петербург: Филфак Санкт-Петербургского государственного университета.
- <http://rusgam.narod.ru/> - Академия наук СССР, Институт русского языка (13.1.2010.)

ON PALATALIZED CONSONANTS IN RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN CROATIA

This paper describes and compares the phonological systems of two Slavic languages, Croatian as a mother tongue and Russian as a foreign language. Furthermore, it describes palatalized consonants, i.e. their transformation from being velarized or "hard" into being palatalized or "soft". In addition, consonants and vowels pronunciation exercises in five different course books for Russian are analyzed. The aim of the analyses is to find the most appropriate course book for Croatian learners. The analysis is followed by the description of the preliminary research conducted on two groups of students (beginners and pre-intermediate language users) of The Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. The results of this research are compared with the results obtained in Damir Horga's research on a similar issue. The comparison of the results revealed the phonological difficulties that Croatian learners encounter when they start learning Russian.

Key words: Russian, pronunciation exercises, Russian consonants, palatalization, velarization